

GYÓGYSZERÉSZETTÖRTÉNETI KÖZLEMÉNYEK

Gyógyszerészet 42. 87–89. 1998.

A régi magyarországi jezsuita patikák ismertetése a legújabb kutatások alapján Az egykori zágrábi jezsuita patika

Dr. Sági Erzsébet

2000

Zagreb Horvátország. Az első rendi patikus 1643-ban jelenik meg a rendházban. Ő már előző évben is ott szolgált ápoló beosztásban. Ez a dátumot ismeri Hrvoje Tartaglia professzor is. Amikor nem volt rendtag gyógyszerész, akkor világi patikust alkalmaztak. Az uralkodó 1763-ban elrendelte, hogy a kollégium szüntesse be a patika tartást. A gyógyszerárát 1764. évben polgári kézbe adták 2083,06 frt-ért.

Zagreb Horvátországban van, a tárgyidőben Horvát-Szlavonország fővárosa, Zágráb megye székhelye volt. A Habsburg uralkodók alatt a Horvát-szlavon kormányzóság alá tartozott. Püspökségét Szent László alapította.

Az 1603-ban alapított jezsuita misszió állomás 1612-ben kollégiummá fejlődött. Bölcsészeti akadémiaja 1666-tól egyetemi rangot nyert [1].

A városban, mely ősi kulturális központ volt, az 1300-as évek közepétől gyakorlatilag folyamatosan működött név szerint ismert gyógyszerész. A budai jogkönyvünkkel körülbelül egyidőben – 1425-ben – szabályozták a tevékenységüket, melynek szövege fennmaradt [2].

A kollégium éves feljegyzése szerint az első patikus fráter Bernhard Rechperger 1643. évtől [3]. Ezt az évszámot ismeri a zágrábi szakmatörténész professzor is, de közlését nem dokumentálja [4]. Rechperger már előző évben is ott szolgált ápolói beosztásban.

A rendház ekkorra már elkészült, éveken át asztalosa is volt. A város nem állt török megszállás alatt. Amikor a jezsuita rend nem tudott gyógyszerész frátert oda helyezni, minden bizonnyal világi provizort alkalmaztak. Ezt láttam Győr és Kassa esetében is. Bizonyítékul szolgál a zágrábi rendház évkönyvének 1685. évi bejegyzése – amikor nem volt ott rendtag gyógyszerész –, mely szerint két napig vizitálta a patikát egy megnevezett főorvos, a kollégium részéről jelen volt a „minister” – mai szóhasználatlaltal a rektor operatív helyettese, – „és a világi patikusunk” [5].

A zágrábi jezsuita patika alapítási ideje 1643. évre tekinthető.

A zágrábi kollégiumban szolgáló jezsuita gyógyszerész név szerint az alábbiak voltak:

- 1643–1654 Bernhard Rechperger,
- 1655 Michael Pock,
- 1656–1660 Andreas Pfeiffer,
- 1661–1663 Joannes Wilser,
- 1664–1667 Andreas Pfeiffer,
- 1668–1673 nincs rendtag gyógyszerész
- 1674 Adamus Stetlich,
- 1675–1676 nincs rendtag gyógyszerész
- 1677 Adamus Stetlich,
- 1678–1681 Joanes Schendl (1678–1679-ben ápolóként és felszolgálóként jegyzik be a háztörténetbe),
- 1682 nincs rendtag gyógyszerész

- 1683–1684 Richardus Sembler
- 1685–1687 nincs rendtag gyógyszerész.
- 1688–1691 Joannes Martinachich,
- 1692 nincs rendtag gyógyszerész.
- 1693 Carolus Unz,
- 1694 nincs rendtag gyógyszerész.
- 1695–1697 Joannes Punzart,
- 1698–1700 Franciscus Pärtl,
- 1701–1702 Adamus Feichter,
- 1703–1704 nincs rendtag gyógyszerész.
- 1705–1711 Rupertus Goderich,
- 1712 Wenceslaus Hönzy (Honzigg),
- 1713–1714 Philippus Braum,
- 1715 Christian Miller,
- 1716–1718 nincs rendtag gyógyszerész.
- 1719–1728 Joannes Mango,
- 1729 Antonius Schlösser,
- 1730–1731 Sebastianus Grandmer,
- 1732–1735 Christophorus Hartl,
- 1736 Antonius Hantlas,
- 1737–1739 Sebastianus Grandmer,
- 1740 Franciscus Simon,
- 1741–1744 Leopoldus Hartung,
- 1745–1746 Christophorus Decker,
- 1747–1752 Joannes Köhler,
- 1753 Sebastianus Grandmer,
- 1754 Jacobus Vogelwöger,
- 1755–1758 Mathias Saglmayr,
- 1759–1760 Franciscus Xav. Puechschachmer,
- 1761–1762 Adamus Schwingheimer,
- 1763–1764 Antonius Wöber [6, 7, 8].

Az uralkodó 1763-ban elrendelte, hogy a jezsuita kollégium szüntesse be a gyógyszer árusítást a közönség részére. A rektor kérte és megkapta az engedélyt arra, hogy a patikát polgári személynek eladja. A vevő Joseph Willart approbált gyógyszerész volt, aki Liechtenstein nagyhercegség Troppau városában született, Temesváron Ignatius Hartung polgári patikusnál szabadult fel és nyert testimonium tirocinalet 1750. május 28-án. A vevő szerződésben vállalta az alábbiakat:

– 1764. március 15-ig kifizeti a leltár szerinti értéket, mely vételár 2083,06 frt volt, továbbá vállalja annak az

1000 forint összegnek a megfizetését, melyet a rend a városnak egyösszegben átadott az éves adófizetés egyszersmindenkori megváltásaként.

– Kötelezi magát arra, hogy a patikát a Dispensatorium előírásai szerint működteti és az érvényes taxa szerint áraz.

– Az eladó kötelezi magát arra, hogy az átadásra kerülő gyógyszerek jó állapotban lesznek.

A szerződés kelte: 1764. február 21., aláírói a kollégium rektora és gondnoka, a vevő, valamint a városi fizikus [9].

A patika utóéletéhez tartozik, hogy az 1771. évi patika ellenőrzés a gyógyszerterületet jónak minősítette, gyógyszerhiányt nem tapasztalt, azonban amikor a tulajdonos egyetemi végzettségét a fizikus számon kérte, kiderült, hogy *Joseph Willart* a bánáti ezred sebészeként szolgált, a patikát az öccsére bízta, aki járt ugyan a bécsi Collegium Medicum (sic), de nem vizsgázott. Emiatt *Anton von Störck* és *Gerhard van Swieten* is foglalkozott az ügyvel [10, 11]. Minthogy nyilván a fivérek egyike sem tudott egy türelmi időn belül diplomát szerezni, felszólítást kaptak, hogy adják el a gyógyszerterületet. A vevő *Carol Fröschl* 1772. január 1-jén vette át a patikát. Bécsi születésű volt, ott is szerzett diplomát 1759. október 8-án. Előzőleg Erdélyben, a gyulafehérvári tábori patikában volt provizor.

Budapest, Lónyay u. 14. – 1093

A továbbiakban a fizikusi vizitáció mindent rendben talált a zágrábi volt jezsuita patikában [12].

IRODALOM

1. *Gyenis András S. I.*: Régi magyar jezsuita rendházak. Budapest. 1941. 56–57. o. – 2. Monumenta Hist. Civ. Zagrabiae. Tkalčić Ivan Krst (Szerk.). II. köt. 1895. és IV. köt. 1897. Zagreb. (Orsz. Széchényi Könyvtár). – 3. Bp. Egyet. Kt., film, Mf Me 33/a, Annuac. Coll. Zagrabensis 1606–1726. – 4. *Tartaglia, Hrvoje*: L'Histoire de la Pharmacie en Yugoslavie et sa situation actuelle. Zagreb, 1956. 88. o. – 5. lásd 3. – 6. *Lukács Ladislav S. I.*: Catalogus personarum et offic. Prov. Austr. S. I. I–XI., Roma, Inst. Hist. S. I., 1978–1995. – 7. *Grabarits István-Grabaritsné Ilásv Zs.*: Az osztrák jezsuita rendtartomány patikái és patikusai 1716–1773. Orvostört. Közl. 107–108 (1984) 137–160. o. – 8. lásd 3. – 9. MOL, M. Kancellária, Acta Generalia, A 39; 1772: No 1585. – 10. MOL, A 39; 1772: 1584. – 11. MOL, A 39; 1773: 3913. – 12. MOL, Htt., Depart. Sanit. C 66; 1786–89–68 és 1788–1–33.

E. Sági: *Pharmacies of the Order of Jesuits in ancient Hungary. The late pharmacy of the Order of Jesuits at Zagreb.*

Az egykori pozsegai jezsuita patika

Dr. Sági Erzsébet

Požega, Horvátország. Az éves jelentés 1741-ben említi az új patikát. 1744-ben adómentességet kap. A rend feloszlataásig folyamatosan szolgált ott jezsuita gyógyszerész. Az 1773 évi leltározáskor megállapított becsérték a következő volt: gyógyszer: 2223,88 forint, mindösszesen az eszközökkel, edényzettel, bútórral együtt: 3074,35 forint. A nyilvános árverésen a vevő az utolsó jezsuita patikus lett.

Požega város, Horvátországban van, megyeszékhely. 1687 évig török megszállás alatt volt és utána közigazgatási szempontból a katonai határörvidékhez tartozott. 1699-ben jezsuita missziós állomás létesült, mely 1701-ben rezidenciává, 1731 évben kollégiummá fejlődött. 1762-től magasabb tanulmányokat is végezhetek benne [1].

Az éves jelentés 1741-ben az anyagi ráfordítások felsorolásakor említi: „...az új patikában...” [2]; a következő évben ugyanott a kollégium patikusát említi [3].

A patikában az alábbi jezsuita patikusok működtek:

– 1741–1743 *Sebastianus Grandtner*;

– 1744–1760 *Michael Sager*;

– 1761–1763 *Carolus Smichei*;

– 1764–1765 *Joannes Baptista Pleydl*;

– 1766–1773 *Paulus Thaller*; 1773. évben mellette szolgált *Ignatius Paulin* [4].

A pozsegai jezsuita patikát 1744. január 3-i királyi

szlavóniai udvari bizottsági határozattal mentesítik a városnak fizetendő közterhek alól [5].

A pozsegai jezsuita rendházban az 1773-ban történt feloszlataásig folyamatosan szolgált rendtag gyógyszerész [6]. A rend feloszlataásakor a bizottság úgy döntött, hogy *Paulus Thaller*; aki 36 éves, marad a rendházban és vezeti a patikát annak eladáásáig. Munkatársa *Ignatius Paulin* 67 éves, kortól megtört, foglalkozása szerint sebész, kéri, hogy a rendházban maradjon [7].

A gyógyszerterület értéke az 1773. évi leltározás alkalmával az alábbi volt: egyszerű gyógyszerek: 1060,32 forint, összetett gyógyszerek: 1163,56 forint, mindösszesen az eszközökkel, edényzettel, bútórral együtt: 3074,35 forint.

A patikának 1025,28 forint kintlevősége volt. Az árverést meghirdették, a vevő az előző vezető *Paulus Thaller* lett. Őt 1786-ban felszólítják, hogy tegye le az egyetemen a vizsgát, amit Bécsben realizált. Az 1790. évi fizikus a vi-

zítálás alkalmával őt is, a patikát is rendben levőnek je-
lenti [8, 9].

IRODALOM

1. *Gyenis András S. I.*: Régi magyar jezsuita rendházak. Budapest. 1941. 43. o. – 2. MTA film B 7007. Litt. Ann. Vienn. Coll. Poseganum 1741. – u. az, 1742, 85. o. – 4. *Lukács Ladislaus S. I.*: Catalogus personarum et officiorum Prov. Austr. S. I., Roma, Inst. Hist. 1978–1795. és *Grabarits István-*

Grabaritsné Ihász Zsuzsanna: Az osztrák jezsuita rendtartomány patikái és patikusai. 1716–1773. Orvtört. Közl. 107–108 (1984) 137–160. o. – 5. MOL, M. Kamara, E 152, 134, Coll. Poseganum, Fasc. 5; No 38, 44. o. – 6. = 4. – 7. MOL M. Kancell., Acta Gen. A 39; 1774: No 2963., 206 o. – 8. = 7 és 1774: No 2205, 2856, 1775: 5400. és MOL., Htt., Dep. Sanit. C 66: 1786–79–309 és 1791–1–40.

E. Sági: *The late pharmacy of the Order of Jesuits at Pozsegu*

Budapest, Lónyay u. 14. – 1093

FELHÍVÁS

Tisztelt Kolléganők és Kollégák!

A személyi jövedelemadó bevallásának határideje közeledtével ismételten felhívjuk szíves figyelmüket a „Gyógyszerészet az Egészségért” alapítványra. Mint ismeretes, ebben az évben a személyi jövedelem 1%-át egyházi célokra, a további 1%-ot pedig megfelelő alapítványoknak ajánlhatják fel az állampolgárok.

Elsősorban köszönetét fejezi ki a kuratórium és az MGYT elnöksége az elmúlt évben 130 000 Ft-ot kitevő támogatásnak, amelyet gyógyszerészeink személyi jövedelemadójának 1%-os átutalásából használhatott fel céljaira.

Az alapítvány az MGYT célkitűzéseit szem előtt tartva évente 8 doktorképzésben (Ph. D.) résztvevő gyógyszerésznek nyújt havonta rendszeres támogatást (ösztöndíj kiegészítést, továbbá évente 5–10 egyetemi gyógyszerész oktatót támogatott az eredményei ismertetésében hazai és nemzetközi tudományos konferenciákon.

Ezt a támogatást csak a gyógyszerész kollégák további támogatásával tudjuk folyamatosan biztosítani fiatal kollégáink javára.

Kérjük ebben az évben is, és még többen támogassák az MGYT által kezdeményezett

„Gyógyszerészet az Egészségért” alapítványt.

Az alapítvány címe: 1051 Budapest, Zrínyi u. 3.

Az alapítvány adószáma: 18048195-1-41

Fontos, hogy az említett 1% részét képezi az APEH számára befizetett személyi jövedelemadónak, azonban a befizető rendelkezése alapján az APEH ezt továbbítani köteles a kedvezményezettnek. A rendelkezéshez az APEH által kiküldött formanyomtatványt, a „Rendelkező nyilatkozat”-ot kell kiállítani. A kitöltött rendelkező nyilatkozatot az önadózók az adóbevallási csomagban helyezhetik el, vagy akik munkáltatójukon keresztül adóznak, azok legkésőbb március 25-ig munkáltatójuk adóügyeket intéző egységéhez juttassák el.

Köszönettel:

Dr. Lipták József
a Magyar Gyógyszerészei Társaság
főtitkára

a „Gyógyszerészet az Egészségért”
alapítvány kuratóriuma